

Пахомов В. М.,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальних комунікацій
Івано-Франківського національного
технічного університету нафти і газу

ПАХОМОВ В. М.

ДО ПРОБЛЕМ МОВЛЕННЕВОЇ КУЛЬТУРИ ПРАВНИКІВ

1. Проблеми поліпшення мовленнєвої культури правників, напевно, будуть актуальними завжди, бо від мовлення (і писемного, і усного) служителів закону залежить повноцінне, повноправне життя індивіда, долі мільйонів осіб.

2. Мета тез – у черговий раз привернути увагу до мовленнєвої культури правника, вирізнити обшир цих проблем і хоча б окреслити їх вирішення.

3. До дослідження різних напрямів мовленнєвої культури правників зверталися Н. Артикуца [2], Д. Баранник [5], М. Вербенець [7], А. Корж [10], І. Кочан [29], С. Кравченко [11], О. Марченко [16], Л. Печенікова [32], О. Редька [26], В. Рогожа. [27]; І. Сковронська І. А. [28] А. Токарська [29]; Л. Чулінда [30] та багато ін. Як позитив, можна відзначити звернення більшої уваги до термінології правознавства [15; 18], до розвитку нової міждисциплінарної галузі – юридичної лінгвістики [22; 24], до вивчення мови науково-навчальних текстів правничої галузі [3; 26], до видань збірників юридичних документів [1; 6; 12; 19; 25].

4. Хочеться анонсувати визначну у контексті наших тез подію, про яку С. Головатий пише: «Уперше не лише за роки незалежності України, а й за всю історію існування заснованого у 1922 р. журналу «Право України», окреме його число [№ 3 за 2016 р. – В. П.], присвячене питанню української мови в Україні», що «слід вважати першим і надзвичайно важливим кроком на шляху осмислення науковим загалом правників однієї з найгостріших і найважливіших проблем становлення і розвитку української держави» [23, с. 196].

5. В окремих наших попередніх публікаціях ми звертали увагу на деякі проблеми мовленнєвої комунікативної культури, в тому числі і правників [20]. Йшлося і про першопричину недосконалості українського законотворення в цілому і Основного Закону України, зокрема, – це поспішність (читай: безвідповідальність) у підготовці і прийнятті. Чи не надмірна квапливість у підготовці, розгляді і прийнятті призвела до того, що за 20 років існування Конституції України (прийнята 28 червня 1996 року) до її тексту п'ять разів вносилися зміни іншими Законами (08.12.2004, 01.02.2011, 19.09.2013, 21.02.2014, 02.06.2016), а Конституційний Суд прийняв 64 рішення про офіційне тлумачення її статей [8]. Ще гірша ситуація при продукуванні «рядових» законів, що можна простежити під час телетрансляцій пленарних засідань Верховної Ради України, на яких після кількох порушень при голосуванні все таки приймаються невідповідні («незрілі», «нестиглі») нормативно-правові акти.

Як відомо, якої якості корабель побудуєш, так він попливе. Подібне відбувається із законами.

Від смислового і мовленнєвого наповнення тексту закону залежить його ефективність. Від якості законотворення залежить законотримання і законотримання.

6. Комунікативна культура, зокрема мовленнєва, – невід'ємна від загальної культури людини.

Серед багатьох визначень мовленнєвої культури найбільш прийнятним є те, до якого вже звикли, де культура мовлення – це вміння правильно говорити і писати, добирати мовні засоби стосовно мети і ситуації спілкування. Давно визначені й основні комунікативні ознаки культури мовлення: 1) правильність, 2) точність, 3) логічність, 4) багатство (різноманітність), 5) чистота, 6) доречність, 7) достатність (поняття кількості мовлення), 8) ясність, 9) виразність, 10) емоційність, 11) мовленнєвий етикет. Ці ознаки підпорядковуються одній глобальній – правильності, бо залежать від того, порушені чи не порушені у мовленні правила: організації мовної системи,

логіки чи психології, естетики чи етики. Отже, культура мовлення – це також культура мислення і культура суспільних і духовних стосунків людини. [див. 4, с. 62–139].

Мовлення правника належить до офіційно-ділового стилю. Однак мабуть, правильніше і точніше, професійне мовлення правника – це сплав елементів наукового, офіційно-ділового і публіцистичного стилів, з врахуванням художнього і розмовно-побутового, але зі значним переважанням офіційно-ділового. В офіційно-діловому стилі виділяють підстили: законодавчий, дипломатичний, адміністративно-господарський.

До законодавчого підстилю належать документи, які утверджують (узаконюють) норми поведінки громадян держави і забезпечують обов'язкові правові норми: конституції, закони, кодекси, укази, постанови державних органів влади. Ці нормативні акти виконують настановно-регулювальне призначення, виражають волю розпорядження держави. Законодавчий підстиль має настановно-інформативний, директивний характер викладу.

Більшість дослідників (з несуттєвими незначними відмінностями) сходяться на тому, що мовлення права характеризується такими ознаками: офіційність; повнота; раціональна стислість; вмотивованість; однозначність; достовірність; зобов'язально-інформативний характер; зрозумілість, точність і визначеність; системність; логічність; об'єктивність; нейтральність; стандартизованість; сталість; нормативність мовних засобів тощо.

Однак з незрозумілих причин пропущені деякі інші надзвичайно важливі особливості мовлення саме правників: правильність, аксіоматичність, виразність, доречність, достатність (поняття кількості мовлення), чистота, ясність, мовленнєвий етикет.

«Від уміння володіти словом значною мірою залежить якість правозахисної діяльності, ефективність виконання фахової роботи чи проведення профілактичних дій, спрямованих на запобігання злочинності. Від мовної культури кожного залежать інтереси суспільства, держави, громадян,

адже людина з високою культурою не буде злочинцем» [29], – стверджують А. Токарська та І. Кочан.

Володіння рідною мовою – обов’язок кожного свідомого громадянина, а тим більше спеціаліста-правника.

В українській мові все частіше можна почути правники замість юристи.

7. Проблемою залишається надмірне вживання іноземної лексики, особливо російської, польської, англійської, і точність її застосування.

«У Франції боротьба із засиллям іншомовних слів провадиться на державному рівні. Іншомовне слово дозволяється вживати тільки після того, як його опублікує Академічний словник французької мови» [13, с. 40]. У Франції за рекламу англійською мовою – штраф.

8. Наші сусіди – білоруси – презентували у 2015 році поважну монографію Г. Кулеш під назвою «Мова беларускага заканадаўства ХХ стагоддзя: генезіс і эвалюцыя» (“Мова білоруського законодавства ХХ століття: генеза і еволюція”) [14]. Чи не на часі поява подібного видання щодо мови законодавства українського?

9. Проблема повноправного функціонування української мови, на жаль, не зникає. Про це з розпачем заявляє мовознавець Л. Масенко: «В незалежній Україні українською розмовляють менше, ніж в 1960-х роках, а в деяких мегаполісах її вживання наближається до точки неповернення» [17]. Вкотре треба бити на сполох, а точніше – необхідно заставити владу виконувати вимоги Статті 10 Конституції України: «Державною мовою в Україні є українська мова. Держава забезпечує всебічний розвиток і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України» [8].

Треба державі повернутися лицем до реалізації Статті 12 Основного Закону України: «Україна дбає про задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, які проживають за межами держави» [8]. Як це робити, можна навчитися у наших сусідів – поляків.

Список використаних джерел:

1. Аветисян Р. М. 100 зразків заяв до суду за цивільними справами: практичний посібник / Р. М. Аветисян, В. А. Кройтор, Л. М. Суперфін.— Харків : Юрsvіт, 2007. — 340 с.
2. Артикуца Н. В. Юридична лінгвістика як новий перспективний напрям міждисциплінарних досліджень [Електронний ресурс] / Н. В. Артикуца. – Режим доступу : http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/2461/artukytsa_yuryd_lingvistyka.pdf;jsessionid=5AD8B545FE8B1365B60F38AA3FD33535?sequence=1
3. Артикуца Н. Мова права і юридична термінологія : навчальний посібник. – 2-ге вид., змін, і доп. — К. : Стилос, 2004. — 277 с.
4. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення / Н. Д. Бабич. – Львів : Світ, 1990. – 232 с.
5. Баранник Д. Мова права як окремий функціональний стиль / Д. Баранник // Мовознавство. – 2003. – № 6. – С. 8–17.
6. Бойко М. Д. Процесуальні документи у сфері цивільно-правових відносин (зразки документів, коментарі роз'яснення) / М. Д. Бойко, М. А. Хазін. – К. : Атіка, 2007. – 616 с.
7. Вербенєць М. Б. Юридична термінологія української мови: історія становлення і функціонування: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук / М. Б. Вербенєць. – К., 2004. – 16 с.
8. Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
9. Корж А. В. Документація праводілової сфери : навч. посібник для студентів вищих закладів освіти / А. В. Корж. – К. : Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. – 232 с.
10. Корж А.В. Ділова українська мова для юристів : навч. посібник / А.В. Корж. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. – 176 с.

11. Кравченко С. Про стиль законодавства / С. Кравченко // Право України. – 1998. – № 3. – С. 62–63.
12. Красницька А. В. Юридичні документи: техніка складання, оформлення і редагування / А. В. Красницька. – К. : Парламентське вид-во, 2006. – 528 с.
13. Кулаківська О. Зауваги щодо доцільності вживання деяких іншомовних слів / Ольга Кулаківська // Дивослово. – 2016. – № 3. – С. 40–41.
14. Кулеш Г. І. Мова беларускага заканадаўства ХХ стагоддзя: генезіс і эвалюцыя / Г. І. Кулеш. – Мова : БДУ, 2015. – 303 с.
15. Лавренюк В. Точність терміновживання в офіційно-діловому та науковому стилях мовлення / Віолетта Лавренюк // Дивослово. – 2016. – № 10. – С. 29–34.
16. Марченко О. В. Комунікативна культура юриста : навч. посібник / О. В. Марченко. – Дніпропетровськ : Інновація, 2015. – 200 с.
17. Масенко Л. Мовна політика України. Антиукраїнський закон досі чинний [Електронний ресурс] / Лариса Масенко. – Режим доступу : <http://www.radiosvoboda.org/a/28025654.html>
18. Миронюк С. С. Роль юридичної термінології у формуванні мовленнєвої культури студентів правознавців [Електронний ресурс] / С. С. Миронюк. – Режим доступу : <http://ukrmova.com.ua/zmist-zhurnalu/vipusk-15/rol-yuridichnoi-terminologii/>
19. Олійник О. Б. Судова документація : навч. посібник / О. Б. Олійник. – К. : Алерта, 2007. – 282 с.
20. Пахомов В. М. До проблем підвищення ефективності українського законотворення / В. М. Пахомов // Збірник матеріалів проблемно-наукової міжгалузевої конференції «Юриспруденція та проблеми інформаційного суспільства» (ЮПІС – 2016). 25–27 травня 2016 року. м. Надвірна – Яремче. – Івано-Франківськ, 2016). – С. 51–56; Пахомов В. М. Проблеми вербального спілкування в комунікаційних процесах / В. М. Пахомов // Збірник матеріалів міжнародної наукової координаційної наради «Інформаційні проблеми комп'ютерних систем, юриспруденції, енергетики, економіки, моделювання та

управління» (ICSM) – Тернопіль, 2014. – С. 194–197; Пахомов В. М. Проблеми культури мовлення в комунікаційних процесах / В. М. Пахомов // Соціальні комунікації в інформаційному суспільстві : матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції, м. Івано-Франківськ, 16-17 травня 2013 р. / За заг. ред. д. філос. н., проф. Джури О. Д. – Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013. – С. 90-95.

21. Печенікова Л. М. Мовленнєва культура як невід’ємна складова професійної діяльності правника / Л. М. Печенікова // Сучасний мовний портрет юриста: аксіологічний аспект : матеріали круглого столу (18 берез. 2016 р., м. Дніпропетровськ) / за ред. О. В. Марченко; М-во внутр. справ України, Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. – Дніпропетровськ : ДДУВС, 2016. – Вип. 1. – С. 55–58.

22. Правнича лінгвістика: навч. посібник / Г. П. Проценко, Л. М. Шестопалова, О. Ф. Прохоренко та ін; за заг. ред. С. М. Гусарова. – К. : Паливода А. В., 2010. – 312 с.

23. Право України. – 2016. – № 3. – С. 9–199.

24. Прадід Ю.Ф. Юридична лінгвістика / Ю. Ф. Прадід // Мовознавство. – 2002. – №4-5. – С.21-25.

25. Процесуальні документи у цивільних справах (теорія, методика, практика): Науково-практичний посібник; за заг. ред. д. ю. н., проф. С. Я. Фурси. – К. : Видавець Фурса С. Я. : КНТ, 2007. – 1088 с.

26. Редька О. Синтаксичні параметри науково-навчального юридичного тексту / Олег Редька // Дивослово. – 2016. – № 1. – С. 44–46.

27. Рогожа В. Г. Українська мова (за професійним спрямуванням) : навч. посібник / В. Г. Рогожа. – Хмельницький : ХУУП, 2009.–200 с.

28. Сковронська І. Ю. Мовна культура та проблеми виховання майбутніх правників (за матеріалами ЗМІ) [Електронний ресурс] / І. Ю. Сковронська. – . – Режим доступу : <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1478>

29. Токарська А. С. Культура фахового мовлення правника : навч. посібник / А. С. Токарська, І. М. Кочан. – Львів : Світ, 2003. – 312 с.

30. Чулінда Л.І. Українська правнича термінологія : навч. посібник / Чулінда Л. І. – К. : Магістр – ХХІ сторіччя, 2005. – 112 с.